

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії

Вячеслав ТРУБА

«*26*» *листопада* 2024 р.

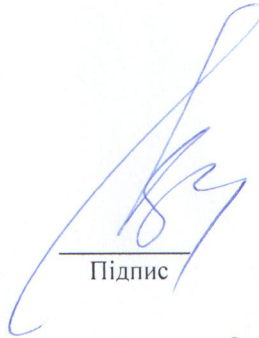
**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 033 ФІЛОСОФІЯ
ЗА ІНШОЮ РАНІШЕ ЗДОБУТОЮ СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (ДРУГА ВИЩА)**

Одеса – 2024

Схвалено на засіданні Вченої ради факультету історії та філософії

Протокол № 7 від 25 квітня 2024 р.

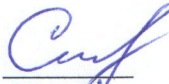
Голова Вченої ради факультету

Підпис

В'ячеслав КУШНІР
прізвище, ініціали

Вчений секретар

Підпис

Олена СИНЯВСЬКА
прізвище, ініціали

Голова атестаційна комісії

Підпис

Інна ГОЛУБОВИЧ
прізвище, ініціали

1. Загальні положення

«Програма фахового іспиту для здобуття ступеня бакалавра зі спеціальності 033 «Філософія» за іншою раніше здобутою спеціальністю (друга вища)» передбачає окремі теми і питання для абітурієнтів, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста галузей знань «Культура», «Мистецтво», «Педагогічна освіта», «Соціальне забезпечення», «Сфера обслуговування» та інших та вступають на II курс (денної форми навчання) або III курс (заочної форми навчання) ОНУ імені І.І.Мечникова для навчання на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти і є важливою теоретичною складовою з професійної підготовки бакалаврів зі спеціальності 033 «Філософія».

Програму для складання фахового іспиту для здобуття ступеня бакалавра зі спеціальності 033 «Філософія» галузі «Гуманітарні науки» за іншою раніше здобутою спеціальністю (друга вища) розроблено відповідно до рекомендацій Міністерства освіти та науки України, Правил прийому в ОНУ імені І.І.Мечникова, стандарту вищої освіти бакалавра з відповідної спеціальності з урахуванням вимог до знань та вмінь, які необхідні для опанування відповідної освітньо-наукової програми на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Мета фахового іспиту полягає у визначенні відповідностей знань, вмінь та навичок абітурієнтів.

Вимоги до рівня підготовленості вступників. Вступники повинні мати відповідний рівень теоретичної і практичної підготовки, який надає можливість оволодіти знаннями, набути умінь та навичок, необхідних для навчання на бакалавраті із спеціальності 033 «Філософія».

Вступник із спеціальності 033 «Філософія» має продемонструвати певний рівень теоретичної та практичної підготовки, знання про головні напрямки світової філософії, проблеми їх вирішення, що виникли протягом століть, демонструвати навички самостійного дослідження, характеризувати та оцінювати різноманітні рухи та тенденції, що мали місце у історії світової філософської думки, а також уміння застосовувати свої знання для вирішення дослідницьких та прикладних завдань.

Фаховий іспит проводиться з використанням тестових технологій.

Рекомендований список літератури для самостійного опрацювання носить орієнтовний характер і не виключає власних ініціатив абітурієнтів у доборі та використанні джерел.

2. Перелік питань

Програма включає шість змістовних розділів:

Розділ I – Філософія як специфічний тип знання;

Розділ II – філософія Сходу;

Розділ III – антична та середньовічна філософія;

Розділ IV - філософія Відродження, Нового часу та німецька класична філософія;

Розділ V – історія української філософії;

Розділ VI – сучасна західна філософія.

Розділ I. Філософія як специфічний тип знання

Особливості становища людини в світі. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу та загальнолюдське явище. Світогляд як форма самовизначення людини. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, наука і філософія. Сучасна світоглядна парадигма.

Специфіка філософського освоєння дійсності. Місце філософії в самопізнанні людини. Філософія як теоретична основа світогляду. Предмет філософії. Повсякденне і філософське мислення. Основні теми і типи філософствування. Світ філософських роздумів: людина і світ; мислення і буття, духовне і тілесне. Основні функції філософії: світоглядна, пізнавальна, методологічна, соціально-практична. Структура філософського знання. Основні розділи філософії: онтологія, метафізика, логіка, гносеологія, епістемологія, філософська антропологія, етика, естетика, аксіологія, соціальна філософія, філософія культури, філософія релігії

Матеріалізм, ідеалізм, дуалізм - базові орієнтири філософії.

Соціальна спрямованість філософського знання. Місце та роль філософії у сучасному суспільному житті.

Розділ II - філософія Сходу

Основні етапи розвитку індійської філософії. Характерні риси східної філософії взагалі та індійської зокрема. Основні системи індійської філософії: санкх'я, йога, ньяя, вайшешика, міманса, веданта. Чарвака локаята - матеріалістичний напрямок філософії Стародавньої Індії.

Основні школи китайської філософії: конфуціанство, Даосизм, легізм, моїзм, чань буддизм. Базові поняття та принципи.

Розділ III – антична та середньовічна філософія

Антична філософія. Доба народження філософії. Міфологічна свідомість. Передумови виникнення філософії. Теорії народження філософії. Піфагор и Геракліт про поняття «філософія». Мілетська школа. Учення Фалеса про воду як основу буття. Анаксимандр та вчення про апейрон. Піфагорейська школа. Життя та філософія Геракліта Ефеського: діалектика та вчення про логос й вогонь як першостихію.

Елейська школа: Ксенофан, Парменід, Зенон, Меліс. Онтологія Парменіда. Апорії Зенона та їх доля у подальшій філософії.

Атомісти Левкіпп та Демокрит. Вчення про атоми як про першоелементи буття. Загальна характеристика філософії софістів. Протагор та його погляди. Людина як міра усіх речей. Філософські погляди Сократа. Майевтичний метод розшукування істини. Проблема «блага» в філософії Сократа та сократичних школах. Знання як благо.

Платон: життя та творчість. Діалектика чи учення про ідеї. Матерія та Світова Душа. Всесвіт та його частини. Антропологія та етика Платона. Учення Платона про державу. Платон про мистецтво та релігію. Загальна характеристика філософії Платона.

Загальний вступ до філософії Аристотеля. Логіка Аристотеля. Метафізика Аристотеля. Фізика Аристотеля та його погляди на всесвіт: матерія та форма, учення про чотири причини, першодвигун та ін. Людина у філософії Аристотеля,

учення про душу. Етичні та політичні погляди Арістотеля. Вчення Арістотеля про поезику. Поняття катарсису.

Стоїчна школа. Учення Зенона Кітионського. Характер та частини учення ранніх стоїків: логіка, фізика, етика. Середня стоя. Пізні стоїки. Епікур та його учення. Система епікурейської філософії. Етика Епікура. Епікурейство у Давньому Римі. Лукрецій Кар. Скептицизм. Практична філософія скептиків, стоїків та епікурейців.

Неоплатонізм як завершення історії античної філософії. Система Плотина. Надчуттєвий світ. Світ явищ у системі Плотина.

Основні етапи середньовічної філософії: апологетика, патристика та схоластика. Східна та західна традиції у середньовічній філософії.

Співвідношення віри і знання в християнській філософії. Грецька патристика Середньовіччя, її представники. Діонісій Ареопагіт і Іоанн Дамаскін.

Загальна характеристика догматики раннього Середньовіччя. (Тертулліан. Олександрійська і Каппадокійська школи).

Гностицизм та його специфічні риси. Маніхейство. Діяльність та ідейні пошуки християнських апологетів.

Загальна характеристика християнства як світогляду. Відношення апологетів до античної філософської спадщини. Августин Аврелій (Блаженний), його філософське вчення. Співвідношення августинізму і арістотелізму.

Етапи схоластичної філософії. Загальна характеристика схоластики. Боецій, Еріугена, Ансельм Кентерберійський. Рання схоластика: Абельяр та його пошуки розумної теології. Містичне учення Бернара Клервоського. Ансельм Кентерберійський, зародження реалізму та номіналізму. Загальна характеристика номіналізму і реалізму. Проблема універсалій в номіналізмі та реалізмі.

Розквіт номіналізму (Р. Бекон, В. Окам та ін.) та кінець схоластики.

Висока схоластика: Фома Аквінський. Іоан Дунс Скот. Виникнення нових форм відношень раціонального наукового знання та теології.

Значення арабської і єврейської філософії. Зміст вчень Авіцени, Авероеса і Моїсея Маймоніда.

Розділ IV – філософія Відродження та Нового часу

Загальні риси світогляду Відродження та Нового часу. Головні проблеми та методи їх розв'язання. Наука та філософія. Філософія і релігія. Проблема гуманізму як елемента філософського світогляду. Основні етапи розвитку філософської думки цього періоду. Пантеїзм, деїзм, сенсуалізм, раціоналізм як концептуально-світоглядні орієнтири філософії епохи Відродження та Нового часу.

Відродження у Італії, Франції, Англії та Німеччині. Ідейні джерела філософії Відродження. Основні проблеми філософії того часу та їх розв'язання у головних представників: М. Кузанський, Л. Валла, Піко дела Мірандола, Леонардо да Вінчі, П. Помпонаці, М. Фічіно, Дж. Бруно та інш. Метафізика, соціальна філософія, методологія, філософія природного права. Неоплатонізм і перипатетизм доби Відродження. Микола Кузанський.

Філософія Ф. Бекона. Теорія подвійної істини. «Новий органон» та учення про індуктивний метод. Теорія ідолів. Томас Гоббс та його філософські погляди. Соціальне вчення. «Левіафан» або вчення про державу.

Рене Декарт як засновник нового типу філософії та сучасного раціоналізму. Проблема начала та дуалізму. Принцип сумніву, (cogito ergo sum). Вчення про метод. Природжені ідеї. Механіцизм та проблема його переборення.

Основні характеристики філософського світогляду Б. Спінози. «Етика» та її головні проблеми. Субстанція та її модуси. Проблема пантеїзму.

Філософські погляди та світогляд Д. Локка. Сенсуалізм. Критика «природжених ідей» Декарта та його теорії свідомості. Вчення про матерію, первинні та вторинні якості. Вчення про вродженні ідеї, свідомість як *tabula rasa*, вчення про державу.

Філософія Дж.Берклі. Критика матеріалістичної філософії. Проблема соліпсизму. Бог як причина. Суб'єктивний ідеалізм Дж.Берклі. Загальна характеристика філософії Г.В.Лейбніца та його філософських поглядів. Вчення про субстанцію (монаду). Поняття «світової гармонії».

Філософія Д.Юма. Скептицизм. Проблема причинності. Зв'язок з психологією. Шотландська філософська школа «загального глузду» та її головні представники та погляди.

Філософія Просвітництва: загальна характеристика. Ф. М. А. Вольтер, Ж. Ж. Руссо, К. А. Гельвецій, Д. Дідро). Енциклопедія та енциклопедисти.

Фаталізм Ламетрі: людина як машина. Життя і творчість Дідро. «Енциклопедія».

«Коперніканський переворот» І. Канта та його головний сенс. Основні ідеї І. Канта. Кантівське учення про пізнання. Чуттєвість та мислення. Простір та час як апіорні категорії. Розрізнювання чистого та практичного розуму. Людина як істота двох світів. Природа та свобода. Поняття «категоричного імперативу». «Формальний» характер кантівської етики.

Філософія Фіхте. «Науковчення». Поняття «Я». Соціальна філософія Фіхте та філософія історії. Сутність права та моралі. Філософія Шеллінга. «Система трансцендентального ідеалізму». Практична філософія. Філософія мистецтва у Шеллінга.

Філософська система Г.-В. Гегеля та її місце у класичній філософії. «Феноменологія духу». Формування діалектико-історичного розуміння свідомості. Триада як принцип логіки. Абсолютна ідея як вихідний пункт та рушійна сила світового прогресу. Філософія духу. Соціальна філософія та історія філософії.

Антропологічна філософія Л. Феєрбаха. Критичне перетлумачення християнства, ідея постхристиянської епохи, атеїзм. Кордоцентричні мотиви в філософії Л. Феєрбаха.

Розділ V – Головні ідеї та смисли української філософії

Головні етапи розвитку філософських ідей в Україні. Особливості розвитку філософської культури доби Київської Русі. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона Київського. «Моління Данила Заточника»: філософська проблематика твору.

Осередки культури при магнатських і шляхетських дворах. Острозька академія. Братські школи та їх значення в становленні і поширенні гуманістичних і реформаторських ідей (М. Смотрицький. К. Старовецький та інші.).

Києво–Могилянська академія як новий тип вищої школи в Україні. Розуміння філософії професорами Києво–Могилянській академії. Натурфілософська

проблематика в філософських курсах Академії. Теософські ідеї Теофана Прокоповича.

Феномен і значення постаті Г. С. Сковороди в українській культурі. Життя як спосіб філософування. Вчення Сковороди про дві натури і три світи. Критика схоластики у Сковороди. Проблема людини і «філософія серця». Концепція «спорідненої праці» Г. Сковороди.

Романтизм і становлення національної свідомості в українській філософській традиції (М.Гоголь, Кирило-Мефодієвське братство, «філософія серця» П. Юркевича).

Рецепції німецької класичної філософії в українській духовній традиції ХІХ ст. Кантіанство в українській філософській культурі. Вплив ідей Й. Г. Фіхте. Шеллінгіанство в українській духовній культурі. Д. Веланський. Гегельянські впливи в українській філософії. С. Гогоцький.

Проблема походження мови у філософії О.Потебні.

Соціальна філософія М.Драгоманова. Філософія національної ідеї І.Франка: проблема визначення філософського світогляду.

Філософія представників української діаспори (Д.Донцов, В.Липинський, І. Лисяк-Рудницький, О. Кульчицький, М. Шлемкевич, Д.Чижевський).

Розділ VI - Сучасна західна філософія

Поняття сучасної західної філософії: хронологічні кордони, особливості. Поняття «сучасної західної філософії», її обсяг та хронологічні рамки. Філософія як історія сама себе або історія як філософія, як думка. Проблема демаркації сучасної філософії та філософії класичної.

Філософія А.Шопенгауера: характеристика «уявлення» та «волі». Шопенгауер та німецька класична філософія. «Світ як воля та уявлення»: уявлення та область його існування, воля та її «ступені об'єктивації».

Філософія і теологія С. К'єркегора. Засади філософії екзистенціалізму у творчості С. К'єркегора. «Філософія життя». Загальний аналіз напрямку та його головних представників. Загальна характеристика напрямку. Філософія Ф. Ніцше: три головних періоду творчості. Теорія пізнання. Ідея вічного повернення. «Воля до влади». «Смерть Бога». Нігілізм та критика традиційної моралі.

Філософія К.Маркса. Класичний марксизм. Неомарксизм. Проблеми історії та форм суспільного буття, заємовідношення форм суспільного виробництва та виробничих відношень (базису) і форм ідеології (надбудови), проблема особистості в історії і проблема відчуження.

Філософія неокантіанства. Марбурзька школа неокантіанства (Г. Коген, П. Наторп, Е. Касирер). Баденська школа неокантіанства (В. Віндельбандт, Г. Ріккерт). Дискусії про розрізнення наук про природу та наук про культуру в неокантіанстві.

Основні форми філософії позитивізму. Загальна характеристика: відмова від пошуків першопричин, будь-яких субстанціальних початків, скасування метафізики. О.Конт, Д.С.Мілль, Г.Спенсер.

Феноменологія. Основні етапи життя і творчості Е. Гуссерля. Поняття феноменологічної й трансцендентальної редукції. «Ноема» і «ноезіс». Проблема інтерсуб'єктивності. Поняття «історизму» та «життєвого світу». Феноменологія Е. Штайн, Р. Інгарден, М. Мердо-Понті, Е. Левінас.

Логічний позитивізм як філософська течія та його головні проблеми. Виникнення та розвиток неопозитивізму, його головні характерні риси, коло пошуків, проблем та їх розв'язання. «Віденський гурток» та Берлінське філософське товариство. Львівсько-Варшавська школа.

Внесок неопозитивізму у філософію науки. К. Поппер, Б. Рассел, аналітичний рух у Кембриджі та Оксфорді, філософія повсякденної мови. Концепція розвитку науки Т. Куна. Методологічний плюралізм П. Фейєрабенда.

Розуміння Л. Вітгенштейном задач та методів філософії у «Логіко-філософському трактаті». Проблема «логічного простору» та її місце у «Логіко-філософському трактаті».

Мова, мовні ігри, форми життя в філософії Л. Вітгенштайна

Філософія Б. Рассела. Головні ідеї Б. Рассела: співвідношення філософії та науки, теорія типів, логічний атомізм та ін.

Філософія екзистенціалізму у Франції та Німеччині. Головне коло філософських проблем К.Ясперса. Життя та філософські пошуки М. Гейдеггера. Специфічні риси французької екзистенціальної філософії. А. Камю и проблема абсурду людського життя. Ж. П. Сартр: екзистенціалізм – це гуманізм.

Західноєвропейська релігійна філософія у ХХ столітті (неотомізм, релігійний екзистенціалізм, інтуїтивізм). Г.Марсель та проблеми християнського «неосократизму». Християнська філософія у ХХ столітті та її загальні проблеми. Філософія як релігійна ідеологія. Діяльність Ватикану та її вплив на філософську думку. Несхоластична філософія у Франції: Ж. Марітен. Е. Жільсон.

Герменевтика як напрямок у філософії ХХ століття. Вчення Г.- Г. Гадамера. П. Рікер та подальший розвиток герменевтичної теорії. Конфлікт інтерпретацій.

Філософська антропологія: М. Шелер, Х. Плеснер, А. Гелен. Структурна антропологія К. Леві-Строса. Проблема людини у постструктуралізмі. «Смерть» людини» М. Фуко та структуралізм в історії: епістемологічні структури, «дискурсивні практики». Ж. Лакан та структуралізм у психоаналізі. Особливості позиції постмодернізму в розумінні світу, людини і завдань філософії. Постмодерністська розробка проблеми бажання (Ж. Деріда, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі).

Філософія ненасильства в сучасній філософії. Етика благоговіння перед життям (А. Швейцер). Ідея ноосфери в науці та філософії (П. Тейяр де Шарден, В. Вернадський)

3. Критерії оцінювання знань

Вступне випробування за наступною програмою укладатиметься з 50 тестових завдань закритого типу із вибором однієї правильної відповіді. До кожного із завдань буде запропоновано 4 альтернативних відповіді. За правильне виконання одного тестового завдання можна отримати 2 бали. Мінімальна кількість тестових балів, яку необхідно отримати для участі у конкурсному відборі – 12. Максимальна кількість – 100.

4. Рекомендована література та інформаційні ресурси та інформаційні ресурси

Основна

1. Баумейстер А. Вступ до філософських студій. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 238 с.

2. Бродецька Ю. Метаморфози сучасної філософії. Ч.1 Мова буття. Дніпро : ЛПРА, 2023. 248 с.
3. Дахній А. Й. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст. Львів : Видавництво: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 486 с.
4. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). Київ : Темпора, 2019. 384 с.
5. Нікітін Л. Вступ до філософії: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 256 с.
6. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: підручник / В. Лозовий, М. Требін, М. Горлач, І. Жиленкова, Г. Головченко, І. Кремень, С. Ніколаєнко, С. Пазінич, Цюань Сюй, О. Панфілов. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 1028 с.
7. Петрушенко, В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. Львів : Новий світ, 2012. 667 с.
8. Петрушенко В.Л. Філософія. Вступ до курсу «Історія світової та української філософії. Фундаментальні проблеми сучасної філософії». Львів : Львівська політехніка, 2019. 596 с.
9. Філософія. Навчальний посібник / Ю.М.Вільчинський, Л.В.Северин-Мрачковська, О.Б.Гаєвська та ін. Київ : КНЕУ, 2019. 368с
10. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; під ред. Л.В. Губерського. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Харків : Фоліо, 2018. 621 с.
11. Філософія: підручник / за ред. І. Бичко. Київ : центр навчальної літератури, 2019. 648 с.
12. Філософія: теоретичний курс : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / за ред. Я. В.Шрамка. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2021. 264 с.
13. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 1. Філософська пропедевтика : навч. посіб. Для бакалаврів.../ О. В. Комар, А. А . Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І.С.Добронравової. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2010. 848 с.
14. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія: навч. посіб. Для бакалаврів.../ О.В.Комар, А.А.Кравчук, О.В.Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І.С.Добронравової. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2010. 431 с.
15. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. Київ : Знання, 2012. 621 с.
16. Філософський енциклопедичний словник/ В.І.Шинкарук (гол. ред.), Є.Бистрицький, М.О.Булатов, А.Т.Ішмуратов, А.Пролеєв... Київ : Знання, 2002. 744с.
URL:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slo_vnyk.pdf

17. Хамитов Н. Філософія: Бытие. Человек. Мир от метафизики к метаантропологии. Курс лекцій. 4-е изд. Київ : 2019. 268с.

18. Хамітов Н. Філософський словник. Людина і світ / Назіп В. Хамітов, Світлана А. Крилова. 2-ге вид, випр. і допов. Київ : КНТ, 2018. 193 с.

19. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей Том перший. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і літера, 2009. 576 с.

20. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том другий. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і Літера, 2011. 488 с.

21. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том третій. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і Літера, 2013. 328 с.

22. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том четвертий. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Констянтин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і Літера, 2016. 440 с.

Додаткова

1. Бистрицький Є.К. Універсальна практичність сьогоденної філософської думки. *Філософська думка*. 2017. № 3. С. 6-9.

2. Бичко А.К. Історія філософії / Сост. І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. Київ : ЦУЛ, 2001. 648 с.

3. Бичко І.В., Бугров В.А., Ярошовець В.І. Історія філософії: Підручник / за ред. В.І.Ярошовця. Київ : Вид. ПАРАПАН, 2002. 774 с.

4. Вандишев, В.М. Філософія: екскурс в історію вчень і понять: навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 474 с.

5. Горський В. С., Кислюк К.В. Історія української філософії: Підручник. Київ : Либідь, 2004. 488с.

6. Горбенко Я. Людина і світ: Практичний довідник. Київ : ФОП Співак В.Л., 2011. 432 с.

7. Людина і світ: Підручник. / кол. авт.: Губерський Л.В., Кремень В.Г., Приятельчук А.О., Андрущенко В.П., Скрипка П.І., Цвих В.Ф., Чуйко В.Л., Ярошовець В.І.; голов. ред. Л.В. Губерський. Київ : Основи, 2007. 350 с.

8. Основи української філософії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.Й. Козак. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. 191 с.

9. Старовойтова І.І. Історія філософії України : метод. вказівки з курсу "Історія філософії України" для студентів спец. "Філософія" ф-ту історії та філософії ОНУ ім.І.І.Мечникова. ОНУ ім. І.І.Мечникова, Ф-т історії та філософії. Одеса : Одеський нац. ун-т, 2019. 71 с. : табл. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/28399> (дата звернення: 22.03.2024)

10. Татаркевич, В. Історія філософії [Текст]: в 3-т. Т. 1: Антична і середньовічна філософія. Львів : "Свічадо", 1997. 456 с.

11. Філософія: навч. посіб. /Л.В.Губерський, І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. 8-ме вид., стер. Київ : Знання, 2011. 455 с.

12. Філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник/ За ред. Дротянко Л. Г., Матюхіної О. А., Онопрієнко В. І. Київ : Вид-во Національного авіаційного університету, 2009. 244 с.

13. Читанка з історії філософії: У 6 кн. Кн.1.: Філософія стародавнього світу / Редакційна колегія: Г. І. Волинка (голова, керівник творчого колективу), С. О. Кичигін. М. Ф. Тарасенко. Київ : Довіра, 1992. 207 с.

14. Читанка з історії філософії: У 6 кн. Кн. 6.: Зарубіжна філософія ХХ ст. / Редакційна колегія: Г. І. Волинка (голова, керівник творчого колективу), С. О. Кичигін. М. Ф. Тарасенко. Київ : Довіра, 1993. 239 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова . URL : <http://lib.onu.edu.ua/>

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>

3. Наукова бібліотека ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL : <http://www.library.univ.kiev.ua/>

4. Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України. URL : <http://www.filosof.com.ua/>

5. Найвидатніші філософи світу та України. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>

6. Електр. бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського фак. Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html>

7. Філософська енциклопедія Станфордського університету. URL : <http://plato.stanford.edu/>